Г. О. Соколюк,
к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту, адміністрування
та готельно-ресторанної справи, Хмельницький національний університет
ORCID ID: 0000-0003-2589-5376

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.9.74

СТРУКТУРУВАННЯ ЗАВДАНЬ КОНЦЕПЦІЇ "SUSTAINABLE DEVELOPMENT" ЗА РІВНЯМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ І РОЛЬ МАШИНОБУДУВАННЯ В ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

G. Sokoliuk,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management,
administration and hotel and restaurant business, Khmelnytskyi National University

STRUCTURING THE TASKS OF THE "SUSTAINABLE DEVELOPMENT" CONCEPT BY LEVELS
OF ECONOMIC MANAGEMENT AND THE ROLE OF MACHINE-BUILDING IN THEIR
IMPLEMENTATION

У статті виділено принципові особливості і методологічне наповнення концепції "sustainable development" у розрізі основних структурних складових. Підкреслено, що ключова ідея концепції сталого розвитку полягає у зменшенні економічних апетитів бізнес-гравців і важливими для її реалізації в Україні є і мотиваційні переваги вітчизняних суб'єктів господарювання, і вектори державного впливу. Аргументовано, що в структурі національної економіки важливу роль у реалізації пріоритетів сталого розвитку відіграє машинобудування. Охарактеризовано труднощі у функціонуванні машинобудівних підприємств України, спричинені умовами підписання й реалізації угоди про асоціацію з ЄС. Проаналізовано динаміку обсягів реалізації продукції та динаміку частки збиткових машинобудівних підприємств України і виявлено проблемні аспекти в управлінні їх функціонуванням і розвитком. Аргументовано, що необхідні цілеспрямовані дії з підтримки галузі на інституційному рівні.

It has been highlighted the fundamental features and methodological content of the "sustainable development" concept in the main structural components' terms. The key idea of this concept is to reduce the economic appetites of business players by creating a business environment in which it is possible to build a profitable business while remaining in harmony with the environment and caring for the society social progress. Peculiarities of structuring the "sustainable development" concept tasks by levels of economic management have been considered. A preliminary analysis of the "sustainable development" concept components in terms of tasks and tools for their solution has been done. It has been emphasized that both the motivational advantages of domestic economic entities and the state influence structure and vectors are important for the implementation of the "sustainable development" concept in Ukraine. It has been argued that in the national economy structure an important role in the implementation of sustainable development priorities is played by machinebuilding enterprises. It has been noted that signing and implementing the Association Agreement with EU have been caused in Ukraine significant difficulties in the operation of machine-building enterprises, which were forced to change the markets and participate in competitive races on the world market. Due to much higher (than in the CIS market) these markets' consumers' demands to the products characteristics, domestic producers' production and sales have been significantly reduced, many companies have become unprofitable. Under these conditions, they cannot modernize their production systems and be enough flexible on market. Thus, they lose the ability to expand reproduction, which will lead to the industry further degradation, and hence job losses, declining incomes

and rising social tensions in the country. The dynamics of sales volumes and the dynamics of the unprofitable machine-building enterprises share in Ukraine have been analyzed the problematic aspects in the functioning and development management of separate economic units have been revealed. It has been argued that targeted actions are needed to support the industry at the institutional level.

Ключові слова: концепція сталого розвитку, інституційне забезпечення, національна економіка, машинобудування.

Key words: sustainable development concept, institutional support, national economy, machine-building.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Підтримання позитивної і сталої динаміки розвитку соціально-економічних систем є ключовим завданням суб'єктів прийняття управлінських рішень на усіх рівнях управління — макро-, мезо- і мікро-. За глобального розширення простору економічної взаємодії суб'єктів господарювання стає все більш очевидним, що процес управління розвитком соціально-економічної системи будь-якого ієрархічного рівня має бути підпорядкований не тільки цілям забезпечення її здатності до існування, а й цілям підвищення її конкурентоспроможності. В Україні це стосується насамперед промислового сектору національної економіки, адже зростання відкритості національного ринку після підписання договору про асоціацію з ЄС найвідчутніше вплинуло на діяльність промислових виробників, які відчули значне посилення конкурентного тиску. І найбільше — на машинобудування, де конкурентні позиції національних виробників були доволі слабкими не тільки на глобальному, а й на внутрішньому ринку.

Між тим, саме продукція машинобудування забезпечує випуск техніко-технологічного устаткування та інструментального опорядження промислового виробництва кожної країни, впливаючи тим самим на темпи і якість технологічного оновлення і розвитку відповідних підприємств. А значить — і на показники ефективності їх господарювання. Проте в Україні економічний стан машинобудівних підприємств погіршується з кожним роком, галузь в цілому не виконує покладену на неї місію технологічного оновлення виробничого сектору національної економіки. І навіть тоді, коли певне підприємство могло випускати конкурентоспроможну продукцію, попит на неї всередині країни майже відсутній (наприклад, у сумнозвісного "Мотор-Січ"). Загроза катастрофічного закріплення таких негативних тенденцій і втрати існуючого потенціалу цієї галузі у найближчій перспективі потребує дослідження причин, що їх зумовлюють.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми ефективного управління розвитком соціально-економічних систем в умовах зростаючої конкуренції за ринки і ресурси досліджуються багатьма науковцями — в контексті різних цілей і з різних методологічних позицій та в руслі різних теоретичних концепцій і емпіричного досвіду (наприклад, [1—5]). В Україні такі дослідження є надзвичайно актуальними в силу слабких конкурентних позицій національної економіки на глобальному ринку. Вихід вбачається у розробленні механізму управління розвитком, який би дав змогу відійти від переважно сировинної орієнтації бізнесу основних економічних гравців, які використовують обмежені природні ресурси для максимізації своїх доходів, нехтуючи інтересами суспільства.

У цьому зв'язку вітчизняні науковці все більше уваги приділяють методологічним підходам концепції сталого розвитку ("sustainable development"), основні положення якої визнані світовим науковим співтовариством як стратегічні пріоритети розвинених економік [1]. Незважаючи на те, що сама концепція розроблялась з позицій макроекономічного регулювання процесів

суспільного розвитку, її основні ідеї стали поширюватись на мезо- і мікрорівень [2—8]. Зокрема, імплементацією концепції сталого розвитку в теорію і практику управління промисловими підприємствами і розробленням відповідного управлінського інструментарію активно займаються Б. Андрушків, Л. Мельник, Р. Шерстюк, Л. Квятковська, І. Смачило, Б. Карпінський та багато ін. [4—8]. Дослідження цих та інших науковців завершувались розробками науково-методичних рекомендацій, які давали змогу коригувати певні акценти традиційних управлінських технологій, посилюючи ті інструменти і вектори впливу на поведінку економічних акторів, які відповідають пріоритетам, що визначені концепцією сталого розвитку. Водночас багато питань методологічного характеру стосовно формування ефективної системи управління розвитком промислового підприємства у руслі концепції "sustainable development" досі потребують свого вирішення. Зокрема йдеться про управління сталістю розвитку підприємств машинобудування, які найбільш чутливі серед інших промислових підприємств до коливань економічної динаміки і найбільше втрачають під час світових економічних криз.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є виділити методологічні особливості концепції "sustainable development" на рівні управління окремими господарськими одиницями (підприємствами), співвіднести їх із завданнями управління розвитком машинобудівних підприємств і виявити проблемні аспекти в управлінні їх функціонуванням і розвитком в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сьогодні у світових наукових колах сформувалось узагальнене трактування дефініції "сталий розвиток" — як розвиток такого типу, що задовольняє потреби сучасності, не загрожуючи при цьому можливості наступних поколінь задовольняти свої потреби [9]. У цьому трактуванні акцентується на поєднанні цілей нинішнього і прийдешнього покоління споживачів (здатності економіки до задоволення їх потреб). При цьому апіорі передбачається, що потреби мають не тільки матеріальну сутність, а також стосуються стану довкілля і охоплюють широке коло суспільних відносин, які мають бути сприятливими для задоволення закладених у свідомість кожного *homo sapiens* прагнень самореалізації та інтелектуального розвитку.

Очевидно, що у сукупності таких відносин важливе місце займають економічні, формування яких відносяться до сфери відповідальності державних інституцій. Водночас результатуюча їх дії проявляється у поведінці окремих економічних агентів на ринку (їх мотиваційних перевагах, які стосуються не тільки вибору сфери економічної діяльності й форми господарювання, а й рішень у сфері оптимізації податкових зобов'язань, екологічної та соціальної відповідальності тощо). Ключова ідея концепції сталого розвитку — перетворення *homo economics* у *homo sapiens*. Тобто у зменшенні економічних апетитів бізнес-гравців шляхом створення такого бізнес-середовища, в якому можливо вибудовува-

Таблиця 1. Принципові особливості і методологічне наповнення концепції "sustainable development" в розрізі основних структурних складових

Основні структурні складові	Принципові відмінності концепції від інших	Методологічні особливості концепції в розрізі рівнів управління	
		макрорівень	мікрорівень
Економічна	Виступає засобом досягнення соціальних цілей. Передбачає недопущення криз і втрати стійкості окремих елементів	Переосмислення сутності дефініції «економічна ефективність» в розрізі інституційних чинників її забезпечення. Загальне економічне зростання – результат збалансованого розвитку в розрізі мезо- і мікрорівнів	Визначення економічної ефективності з урахуванням екологічної і соціальної складових і управління нею на основі проактивних і конструктивних інновацій за взаємовигідного співробітництва основних груп стейкхолдерів
Екологічна	Встановлює умови обмеження втручання в довкілля, але не заперечує розвиток і науково-технічний прогрес	Забезпечення стабільності біологічних і фізичних систем для майбутніх поколінь. Скорочення антропогенного навантаження і швидкості використання невідновних ресурсів	Розвиток виробничої системи на основі ресурсно-ощадних і екологічно безпечних технологій, рециклінгу і зворотної логістики
Соціальна	Соціальні цілі визначають розвиток. В центрі концепції – людина, розвиток розглядається з позицій її інтересів	Створення суспільства з рівними правами, справедливим розподілом доходів, викорінення злиднів. Збереження культурної і соціальної стабільності	Невід’ємною складовою системи управління є корпоративна соціальна відповідальність. Домінуючим акцентом – розвиток персоналу (компетентісно-професійний, інтелектуально-креативний та світоглядний)

Джерело: розробка автора.

ти прибутковий бізнес, залишаючись у гармонії із довкіллям і дбаючи про соціальний прогрес суспільства. Важливо з’ясувати — наскільки мотиваційні переваги вітчизняних суб’єктів господарювання уможливають реалізацію концепції сталого розвитку в Україні, а також — якою має бути структура і вектори державного впливу для того, щоб ці переваги стали домінуючими.

Проведення таких досліджень потребує попереднього аналізу складових концепції сталого розвитку у розрізі завдань та засобів (інструментів) їх вирішення, що могло би сформувати методологію дослідження. Для такого аналізу видається доцільним розглянути основні пріоритети, які закладені в Європейській стратегії соціально-економічного розвитку. Ця стратегія під назвою "Європа 2020: стратегія розумного, сталого та усебічного зростання" була ухвалена і прийнята для реалізації Європейською Комісією у 2010 році [1]. У ній виділено три основні пріоритети, які стосуються різних аспектів зростання соціально-економічних систем (національних або й інтегрованих міжнародних, якими є економіки країн ЄС): розумне зростання економіки — ґрунтується на знаннях та інноваціях, що розвивають конкурентоспроможність; стає зростання — вища ресурсна ефективність, сприяння зеленій та відновній економіці, що в сукупності зберігає довкілля; усебічне зростання — завдяки розвитку інтелекту забезпечує високу зайнятість в умовах соціальної й територіальної єдності.

Зазначені пріоритети сприймаються як рівнозначні, проте домінантою концепції сталого розвитку є соціальна складова.

Як видно із таблиці, складові концепції "sustainable development" — економічний, соціальний розвиток і екологічна безпечність — структуруються за рівнями управління (макро-, мезо- і мікро-), що є логічним, оскільки сукупні результати роботи окремих суб’єктів господарювання визначають результати розвитку економіки регіону та країни загалом. На кожному із рівнів управління вони інтегруються у єдине ціле, забезпечуючи ефект самовідтворення і синергії кожного типу соціально-економічних систем.

Проте на рівні окремого бізнесу економічні інтереси завжди виходять на перший план, тому стратегія його розвитку формується менеджментом передусім з погляду забезпечення позитивної економічної динаміки. Як підкреслювалось нами раніше, "решта завдань/проблем у розрізі виділених вище складових розглядаються менеджментом лише з позицій їх впливу на динаміку економічних результатів бізнесу, в тому числі — в контексті стратегічних цілей його розвитку" [10]. Компенсатором агресивності такого інтересу виступають регулятивні функції органів управління, обґрунтованість і дієвість яких дає змогу урівноважувати вектори економічної діяльності окремих акторів для того, щоб забезпечувати загальне економічне зростання. Тобто підтримувати структурну збалансованість розвитку системи — як за функціонально-об’єктивними складовими (види діяльності, що задовольняють суспільні потреби), так і в розрізі тріади "економіка-екологія-соціум".

Якщо опиратися на тезу про те, що стає економічне зростання соціально-економічної системи є результатом її конкурентоспроможності, а конкурентоспроможність є здатністю формувати і реалізувати конкурентні переваги, створюючи продукти (послуги) з вищою, ніж у провідних конкурентів споживчою цінністю на обраному сегменті ринку [11, с. 90], то логічним може бути висновок про те, що регулятивні функції суб’єктів управління мають спрямовуватися на стимулювання тих видів діяльності, які здатні таку цінність для споживачів створювати. Водночас важливо розглядати це питання з позиції стратегічної перспективи. Адже сировинні ресурси також мають споживчу цінність і, наприклад, сільськогосподарська продукція України нині з успіхом продається на багатьох ринках, причому у значних обсягах. Проте за сучасної орієнтації виробників на технічні монокультури у галузі не формується значної доданої вартості, не накопичується інтелектуальний капітал і навіть не вирішуються соціальні та екологічні проблеми сільських жителів, що входить у протиріччя із концепцією сталого розвитку. А Україна за збереження такого сценарію розвитку все більше віддаляється від стратегічної мети увійти до числа розвинених країн.

Рис. 1. Динаміка обсягів реалізації продукції машинобудівних підприємств України

Якщо розглядати кожен із пріоритетів концепції "sustainable development" через призму завдань управління структурними трансформаціями для підвищення конкурентоспроможності національної економіки, то найбільша увага має приділятися розвитку переробної промисловості, в тому числі — машинобудування. Можна погодитись із позицією багатьох вітчизняних політиків і науковців, що в сучасному світі розвиненими можуть вважатися лише ті країни, які здатні випускати конкурентоспроможну технічно складну продукцію. Однак аргументи на користь цієї позиції стосуються не лише того, що продукція машинобудування "формує імідж технологічно розвинутої країни в міжнародній економічній спільноті, визначає її міжнародну конкурентоспроможність як учасника міжнародного розподілу праці і суб'єкта світового економічного простору" [12]. Важливо брати до уваги й те, що створення такої продукції потребує висококваліфікованої праці інженерів-конструкторів і технологів, а значить, розвиток в країні високотехнологічного машинобудування відповідає пріоритетам концепції сталого розвитку, спонукаючи бізнес до підтримки програм розвитку персоналу, а найманих працівників — до компетентісно-професійного зростання та інтелектуально-креативної активності. Крім того, машинобудування вирішує і завдання екологічної безпеки — адже такі підприємства здебільшого не несуть загрози довкіллю своєю діяльністю. Навпаки, їх продукція відповідно до міжнародних стандартів якості, має бути ресурсощадною і екологічно безпечною. Тобто розвиток машинобудування логічно вписується в усі пріоритети концепції "sustainable development" — зростання через інновації, екологічну безпеку і соціальний прогрес.

Для кожної країни розвиток машинобудування має стратегічне значення, оскільки саме у цьому секторі матеріалізуються найновіші досягнення науково-технічного прогресу. А значить — сконцентровані найбільш фахові інженерно-технічні працівники, здатні до винахідництва та вибудовування технологічно досконалих виробничих систем. На жаль, в Україні впродовж періоду ринкових трансформацій пострадянської економіки виробничі потужності й інтелектуальний потенціал машинобудування майже втрачено. І хоча досі є підприємства, здатні випускати на світовий ринок конкурентоспроможні зразки ракетно-космічної та авіаційної техніки, морських і річкових суден, обладнання для легкої і харчової промисловості, сільського господарства, транспортного і дорожнього машинобудування, електротехніки та апаратури загального і спеціального призначен-

ня, все ж більшість підприємств нездатні конкурувати із провідними світовими компаніями і ледве знаходять замовлення на свою продукцію. Свідченням цього є те, що в структурі експорту вітчизняного машинобудування спостерігається чіткий спад на динаміки. Так, обсяги експорту цієї продукції зменшилися з 2014 до 2019 року майже на 25% — з 7,36 до 5,52 млрд дол. США [13]. Звичайно, вагомою причиною цього є втрата ринків збуту у РФ (за один рік експорт продукції машинобудування знизився в півтори рази — до 4,78 млрд дол. США), проте відновлення відбувається надто повільно, оскільки на інших ринках уже давно склалась структура зв'язків між виробниками і споживачами і знайти місце у такій структурі можна лише з інноваційною (нішевою) продукцією зі значно кращими споживчими властивостями, ніж у аналогів.

І на внутрішньому ринку машинобудівники України зазвичай не можуть скласти гідну конкуренцію іноземним компаніям. Це впливає на загальну динаміку розвитку цього сектора переробної промисловості (рис. 1, побудований на основі даних [14]). Як видно із графіка, починаючи з 2015 року, обсяги реалізації машинобудівної продукції стали зростати, проте їх частка у структурі промислової продукції так і не змогла відновитися до рівня 2012 року, коливаючись в межах 6—7%.

Звичайно, на формування цих тенденцій найбільше вплинула ситуація на сході України — внаслідок тимчасової окупації Росією частини Донецької і Луганської областей велика частина машинобудівних підприємств була зруйнована. Однак це вказує й на те, що на ринках інших країн продукція більшості вітчизняних машинобудівних підприємств є недостатньо конкурентоспроможною. До того ж, для виходу на ринки ЄС підприємствам необхідно сертифікувати свої виробничі системи за міжнародними стандартами якості, що потребує значних фінансових ресурсів.

Накопичити достатню кількість ресурсів для реалізації проектів технологічного розвитку (або радикального оновлення виробничої системи, необхідного для їх сертифікації на відповідність міжнародним стандартам виробництва) можуть лише деякі машинобудівні підприємства, так як майже четверта частина їх показувала збитки впродовж останніх п'яти років. Причому уже з 2018 р. частка таких підприємств почала зростати, на що вказують дані офіційної статистики (рис. 2, побудовано за [15; 16]).

А за результатами першого півріччя 2020 р. ця частка зростає майже удвічі — до 46,7 % у сукупності великих та середніх підприємств (загалом по промисловості — 43,6%). Причому найгірша картина за товарною групою "Виробництво автотранспортних засобів" — частка збиткових підприємств тут досягла рівня 57,0 %. Звичайно, найвідчутніше на таке різке погіршення загального фінансового результату в промисловості в 2020 р. вплинуло загальне падіння обсягів реалізації промислового виробництва, зумовлене насамперед жорсткими карантинними заходами для протидії поширенню COVID-19. Однак така статистика відображає результати діяльності промислових підприємств у I кварталі 2020 р., коли карантин ще тільки було запроваджено. А негативні тренди в машинобудуванні стали формуватися ще з 2018 р. і доволі помітне погіршення фінансових результатів машинобудівних підприємств до оподаткування відбулося у 2019 р. При цьому наведені на рисунку 1. дані за 2019 р. у машинобудуванні відображають лише результати трьох кварталів — за рік підсумки роботи галузі досі не оприлюднені на офіційному сайті Державної служби статистики України, хоча загалом по промисловості відповідні дані наведені.

Збільшення в Україні кількості збиткових промислових (у т.ч. машинобудівних) підприємств дає підстави припустити, що їх продукція продовжує втрачати конкурентоспроможність на тих сегментах глобального ринку, де вони її позиціонують. І це стосується як кінцевої продукції, так і тієї, що входить у ланцюжки створення доданої вартості, кінцевим виробником якої може бути іноземна фірма.

Стосовно останнього, то вітчизняні підприємства здебільшого входять у технологічні ланцюжки, випускаючи комплектуючі — і вже іноземний виробник кінцевої продукції працює безпосередньо з ринком. Дохідність такої діяльності є невисокою, а інколи і нульовою, покриваючи лише прямі виробничі витрати. Підтвердженням цьому є, наприклад, динаміка фінансових результатів деяких спільних машинобудівних підприємств, що працюють у Хмельницькій області. Зокрема, рентабельність операційної діяльності ТзОВ "МАНН+ХУММЕЛЬ ФІЛЬТРЕЙШН ТЕКНОЛОДЖІ УКРАЇНА" (спільне українсько-польсько-американсько-італійське підприємство, виробничі потужності якого розташовані в Хмельницькій області), є дуже низькою — менше 1%. Основна маржа прибутку формується під час збуту продукції і належить іноземним партнерам. Таким чином, підприємство хоч і показує стабільне кількісне зростання, є малоприбутковим — фактично його додана вартість не включає прибутку, він залишається у іноземних партнерів.

Слід зазначити, що спільні підприємства свого часу створювалися із метою довготермінового економічного і технологічного співробітництва іноземних та вітчизняних підприємств. Очікувалось, що вигоду матимуть обидві сторони партнерства — іноземний учасник внесе у партнерство ті види ресурсів, які забезпечать технологічне оновлення виробничої системи і підприємство стане здатним випускати конкурентоспроможну продукцію. І це можуть бути не тільки прямі інвестиції у технологічне переоснащення виробництва, а й обмін практичним досвідом у сфері організації виробництва і збуту продукції. Однак насправді робота з ринком (а значить — і основна маржа прибутку) залишалася за іноземним партнером. Відпускні ціни зaledве покривали виробничі витрати, і підприємства не могли реінвестувати кошти у свій розвиток, оскільки їх було недостатньо для придбання тих технологій, які дійсно могли б забезпечити конкурентні переваги у функціональній складовій створюваних споживчих цінностей.

До того ж і на законодавчому рівні не було створено преференцій для розвитку машинобудування — не просто складального виробництва, а самодостатнього комплексу технологічних операцій, які забезпечують виробництво готового продукту, який може бути реалізованим на ринку. Як наслідок — погіршилась і ситуація на ринку робочої сили, працівники інженерної кваліфікації виявились незатребуваними. Україна втратила здатність "утримувати таланти" високою зарплатою, що вплинуло на структуру попиту на підготовку за інженерно-технічними спеціальностями у вищій школі. Інтелектуальний потенціал України з кожним роком знижується, погіршується якість трудових ресурсів.

Підтвердженням цьому є динаміка результатів інноваційної діяльності промислових підприємств — згідно даних офіційної статистики, частка інноваційної продукції у 2017—2018 рр. складала 0,7-0,8% від загального обсягу реалізації і лише в 2019 р. дещо зросла — до 1,3% [14]. А без активної і результативної інноваційної діяльності, яка має забезпечувати гнучкість підприємства, його здатність оперативного реагувати на розвиток споживчих потреб, підприємства не можуть зберегти свої позиції на ринку.

Як бачимо, аналіз на рівні динаміки галузевих пропорцій і стану ресурсного забезпечення виробництва у

Рис. 2. Порівняльна динаміка частки збиткових машинобудівних підприємств України співвідносно усієї сукупності промислових

секторі машинобудування показав доволі слабкі перспективи активної участі машинобудування у реалізації стратегії економічного зростання України. І тим більше ситуація погіршилась у 2020 р. під впливом пандемії COVID-19, яка загальмувала процеси відтворення виробничих систем і знизила й без того незначний попит на машинобудівну продукцію. І без активних цілеспрямованих заходів із підтримки галузі на інституційному рівні (через організаційно-економічні преференції, закладені у законодавчу базу країни), машинобудування не зможе виконувати, по-перше, своєї соціальної функції — створювати компетентнісоемні робочі місця і замовляти підготовку відповідних фахівців у вищій школі, по-друге, бюджетотворюючої функції — створювати і реалізувати споживчі цінності для багатьох сегментів ринку виробничих споживачів, забезпечуючи ефект мультиплікації і загальне економічне зростання.

ВИСНОВКИ

У науковому середовищі наразі існує значна варіативність поглядів на ключові джерела і спонукальні мотиви розвитку, а звідси — на розроблення механізмів управління ними в контексті поставлених цілей. В кожній країні вони мають свою специфіку — з огляду на структуру й потугу її ресурсного й економічного потенціалу та особливості розвитку середовища господарювання. Однією із найбільш популярних концепцій економічного зростання кінця ХХ — початку ХХІ ст. є концепція сталого розвитку, яка визначає пріоритети макроекономічного регулювання процесів суспільного розвитку. У роботі ці пріоритети структуровані за рівнями управління (макро- і мікро) з виділенням особливостей їх методологічного наповнення.

Наведено аргументи на користь того, що в структурі національної економіки важливу роль у реалізації пріоритетів сталого розвитку відіграє машинобудування. Зазначено, що умови підписання й реалізації в Україні угоди про асоціацію з ЄС спричинили значні труднощі у функціонуванні машинобудівних підприємств, які вимушені були змінювати ринку збуту і виступати учасниками конкурентних перегонів на світовому ринку. Через значно вищі (ніж на ринку СНД) вимоги споживачів цих ринків до характеристик продукції, суттєво знизились обсяги виробництва і реалізації продукції вітчизняних виробників, багато підприємств стали збитковими. За цих умов вони не можуть здійснити модернізацію своїх виробничих систем і проявляти ринкову гнучкість. Тим самим вони втрачають здатність до розширеного відтворення, що призведе до подальшої деградації галузі, а значить — втрати робочих місць, зниження рівня доходів і зростання соціальної напруги в країні. Необхідні цілеспрямовані дії з підтримки галузі на інституційному рівні. Розробка відповідних науково-

практичних рекомендацій стане предметом наступних досліджень.

Література:

1. European Commission. Europe 2020: a European strategy for smart, sustainable and inclusive growth (2010). Brussels, COM 2020. 37 с. URL: http://europa.eu/press_room/pdf (дата звернення 10.08.2020 р.).
2. Потенціал сталого розвитку України на шляху реалізації інтеграційного вибору держави: монографія / О.М. Алімов, І.М. Лицур, В.В. Микитенко та ін. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 520 с.
3. Григорук П.М., Федорова Т.Ю. Національні та регіональні особливості сталого розвитку України. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2015. № 1 (17). С. 25—29. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n1.html> 9 (дата звернення 11.08.2020 р.).
4. Квятковська Л.А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 1. С. 85—89.
5. Андрушків Б., Мельник Л., Шерстюк Р. Методологічний підхід до забезпечення сталого розвитку промислового підприємства в сучасних умовах. Соціально-економічні проблеми і держава. 2016. Вип. 2 (15). С. 125—138.
6. Мельник Л.М. Забезпечення сталого розвитку промислових підприємств засобами управління бізнес-процесами: теорія, методологія, практика: монографія. Тернопіль, ФОП Паляниця В.А., 2018. 367 с.
7. Смачило І.І. Механізм управління сталим розвитком підприємств харчової промисловості: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Тернопіль: ТНЕУ, 2012. 235 с.
8. Карпінський Б.А., Васильків І.М., Шевців А.Б., Карпінська О.Б., Карпінський Б.А. Еволюція підходів у моделюванні соціально-економічних процесів і сталого розвитку. Науковий вісник НАТУ України: зб. наук.-техн. праць. Львів: РВВ НАТУ України. 2015. Вип. 25.3. С. 253—265.
9. Урсул А.Д. Устойчивое развитие. URL: <http://philosophy-sd.narod.ru/concsd.htm> (дата звернення 11.08.2020 р.).
10. Соколюк Г.О., Хомич Л.В. Мотиваційні чинники соціальної активності в контексті завдань сталого розвитку економічних систем. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 5. Т. 1. С. 121—126.
11. Стадник В.В., Йохна М.А., Соколюк Г.О. Стратегія диверсифікації в управлінні міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: монографія. Хмельницький: ПП Гонти А.С., 2013. 200 с.
12. Стадник В.В., Головчук О.В., Головчук Ю.О. Стан і чинники економічної динаміки підприємств машинобудування України. Проблеми економіки. 2017. № 2. С. 140—148.
13. Державна служба статистики України. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. Київ, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 25.08.2020).
14. Державна служба статистики України. Обсяги реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності у 2010—2019 роках. Київ, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 25.08.2020).
15. Державна служба статистики України. Фінансові результати діяльності підприємств за видами промислової діяльності. Київ, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 17.08.2020 р.).
16. Державна служба статистики України. Фінансовий результат від звичайної діяльності підприємств до оподаткування за видами промислової діяльності. Київ, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 17.08.2020 р.).

References:

1. European Commission (2020), "Europe 2020: a European strategy for smart, sustainable and inclusive

growth", available at: http://europa.eu/press_room/pdf (accessed 10.08.2020 p).

2. Alymov, O.M. Lytsur, I.M. and Mykytenko, V.V. (2014), Potentsial staloho rozvytku Ukrainy na shliakhu realizatsii intehratsiinoho vyboru derzhavy: monohrafiia [Potential of Ukraine's sustainable development on the way of the state integration choice realization: monograph], DU IEPSR NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

3. Hryhoruk, P.M. and Fedorova, T.Yu. (2015), "National and regional features of sustainable development of Ukraine", Economy: the realities of time. Scientific journal, vol. 1 (17), pp. 25—29, available at: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n1.html> 9 (accessed 11.08.2020).

4. Kviatkovska, L.A. (2013), "Implementation of the principles of the sustainable development concept to the enterprise activity", Bulletin of socio-economic research, vol. 1, pp. 85—89.

5. Andrushkiv, B. Melnyk, L. and Sherstiuk, R. (2016), "Methodological approach to ensuring sustainable development of industrial enterprises in modern conditions", Socio-economic problems and the state, vol. 2 (15), pp. 125—138.

6. Melnyk, L.M. (2018), Zabezpechennia staloho rozvytku promyslovykh pidpriemstv zasobamy upravlinnia biznes-protsesamy: teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia [Ensuring sustainable development of industrial enterprises by means of business process management: theory, methodology, practice: monograph], FOP Palianytsia V.A., Ternopil, Ukraine.

7. Smachylo, I. I. (2012), "Management mechanism of food industry enterprises sustainable development", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, TNEU, Ternopil, Ukraine.

8. Karpinskyi, B.A. Vasylykiv, I.M. Shevtsiv, A.B. Karpinska, O.B. and Karpinskyi, B.A. (2015), "Evolution of approaches in modeling of socio-economic processes and sustainable development", Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine: Coll. Of scientific and technical works, vol. 25.3, pp. 253—265.

9. Ursul, A.D. (2003), "Sustainable development", available at: <http://philosophy-sd.narod.ru/concsd.htm> (accessed 11.08.2020).

10. Sokoliuk, G.O. and Khomych, L.V. (2018), "Motivational factors of social activity in the context of tasks of sustainable development of economic systems", Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences, vol. 5, no. 1, pp. 121—126.

11. Stadnyk, V.V. Yokhna, M.A. and Sokoliuk, G.O. (2013), Stratehiia dyversyfikatsii v upravlinni mizhnarodnoiu konkurentospromozhnistiu pidpriemstva: monohrafiia [Strategy of diversification in the management of the enterprise international competitiveness], PP Honta A.S., Khmelnytskyi, Ukraine.

12. Stadnyk, V.V. Holovchuk, O.V. and Holovchuk, Yu.O. (2017), "Economic dynamics status and factors of Ukraine machine-building enterprises", Problems of the economy, vol. 2, pp. 140—148.

13. State Statistics Service of Ukraine (2020), "Commodity structure of Ukraine's foreign trade", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (accessed 25.08.2020).

14. State Statistics Service of Ukraine (2020), "Volumes of sold industrial products (goods, services) by types of economic activity in 2010-2019", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 25.08.2020).

15. State Statistics Service of Ukraine (2020), "Financial results of enterprises by types of industrial activity", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 17.08.2020).

16. State Statistics Service of Ukraine (2020), "Financial result from ordinary activities of enterprises before taxation by type of industrial activity", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 17.08.2020).

Стаття надійшла до редакції 14.09.2020 р.